

JE N'OSERAI
JAMAIS CHAN-
GER MES
HAILLONS
CONTRE CES
MERVEILLEUSES
FOURRURES
!

Amb "Barbarella", els francesos han intel·lectualitzat conscientment el "comic". Hom juga una basa segura: l'entrellat d'erotisme i ficció científica.

UNA LITERATURA POPULAR

per ramon moix

L'AUGE que el concepte «pop» ha adquirit els nostres dies no és gens casual. De fet, ens trobem que mai com ara la massa no havia tingut tant a l'abast una literatura —la qual gairebé sempre és licit d'encasir amb el prefix despectiu «suba»— o unes modes que responguessin a les seves necessitats pregoncs d'evasió i d'entreteniment. Hi ha una música «pop», però també un cinema, també uns determinats gèneres literaris que tenen, amb la naixença del segle i alhora amb els llampecs primerencs de consciència col·lectiva, els primers representants dins la Història de la Cultura. És inútil de cercar en les antigues aques, les rondalles populars o certes formes de folletó del segle dinovè, un parentiu exacte amb uns modes nous que, com ara el «comic», s'arrelen fortament en la nostra circumstància, en les dèries de l'home modern i les seves alienacions. Als anys vint, Antoni Gramsci es pogué queixar de la manca a Itàlia d'una veritable literatura popular i, al mateix temps, comentar l'extraordinari èxit que encara gaudien diverses obres folletonesques del segle dinovè en els àmbits populars. Avui, Gramsci podria trobar fàcilment en les «tires» —intel·lectualment batejades com «comics», que és el vocable anglès— la nostra única literatura popular, aquella que, ben dissortadament, encara no hem sabut superar a l'hora de trobar una audiència popular d'amplària semblant per a empreses literàries més ambicioses. El «comic» ha estat la lectura del nostre temps, aquella que en les seves diverses fórmules (condensació dramàtica, narrativa mitjançant la imatge, «suspense» narratiu) condiciona els gustos d'un públic més vast que no pogué somiar cap altre tipus de literatura. El «comic», hom ho sap, influència fins i tot els costums, fins i tot el cinema.

La importància sociològica del «comic» al món d'avui és, doncs, enorme. D'uns anys ençà, l'intel·lectual se n'ha adonat i no és estrany de trobar fins en d'altres disciplines artístiques la petja sublimada d'aquella estètica compromesa solament amb el marc estricte d'una il·lustració de diari. Fellini ha confessat que per al seu darrer film, «Giulietta dels Espèrits», va inspirar-se més d'un cop en el color de les «tires» infantils; ell, amb l'Alain Resnais (l'any passat a Mariemad) formen part del grup honorari d'un club destinat a l'estudi del «comic», alhora com a fenomen social

i estètic. Fins ha sortit el «comic» intel·lectualitzat, com ara els francesos de la «Barbarella» i la «Jodelle», per no parlar de la «Valentina», una heroïna sud-americana les aventures de la qual són d'inspiració palesament política. I Joseph Losey, un dels grans creadors del cinema mundial, desmitificà corrosivament, amb «Modesty Blaise», tot aquest món mediocre que ell ensulsi mitjançant el barroquisme i la beutat. En qualsevol cas, a cadascuna de les alternatives preses pels intel·lectuals a l'hora d'acabar-se al fenomen «comic», cal trobar-hi una voluntat de recerca d'allò que té de significat real —i sovint embretolidor— dins una societat de consum.

Aquest article, dividit en dues parts, no vol pas ésser (no ho podria ésser) un estudi ni d'un bon tros exhauridor de totes les suggerències que el «comic», el seu món, els seus personatges, poden oferir. En un moment en què s'anuncia a Montreal un Festival dedicat exclusivament a la matèria, un moment en què es comença a veure la publicació de llibres sencers dedicats a l'estudi del «comic» en els seus aspectes més diversos, aquesta presumpció resultaria, abans que no altra cosa, inútil. Es tracta només d'una aproximació històrico-antecdòtica als punts més importants d'aquesta subcultura (en la qual trobarem, més d'una vegada, autèntiques obres mestres) i també un apropament a allò que, en el nostre país, durant la no massa llunyana postguerra, ha tingut d'eminència popular i fins reflector de tota una mentalitat. Els que pertanyen a la meua generació m'entendran, sens dubte, a partir de tot allò que personatges com ara «El guerrero del antifaz», «Roberto Alcázar y Pedrín» i els «Don Pío», «Carpanta» i «Tribuletes» ens van significar de no-drimet gairebé espiritual: una mica el pa nostre de cada setmana.

EL «COMIC» AMERICÀ

Hom sap que el primer «comic» publicat a Amèrica ho fou el 1896, un any després de la naixença del cinema. La identificació narrativa entre ambdues formes d'expressió no hauria d'ésser, doncs, casual. A més del que tenen totes dues de necessitat d'una narrativa de l'època, hi ha, sobretot, l'afinitat d'ésser narrativa mitjançant la imatge, aprofitant a vegades els mateixos plans i fins idèntics recursos expressius. Però en el «comic», aquella afinitat s'enfila de se-

guida per d'altres viarans en no poder comptar amb el moviment i haver de cercar-lo per força a través de representacions gràfiques (sovint línies violentes, de tensió, que acompanyen el moviment de les figures); alhora, aquesta dificultat bàsica obliga el «comic» a treure partit de les seves limitacions i així, en acarat-se a la necessitat de moviment, ens pot oferir una sèrie d'estilitzacions que el cinema, en raó del

seu context purament realista, no es pot permetre. De fet, d'aquest desesperat templeig del «comic» per a ultrapassar la seva immobilitat bàsica, caldria buscar-ne els orígens en totes les representacions pictòriques (els retauls, per exemple) que a través d'una successió d'esdeveniments (o bé una suggerència) han assajat de contar una història. Això ho trobaríem també en els «Foto-Romanços» (els «fumetis» ita-

BATMAN & ROBIN THE DYNAMIC DUO FAN CLUB

MEMBERSHIP IS NOW OPEN!

AS A MEMBER YOU RECEIVE:

- WALLET SIZE MEMBERSHIP CARD WITH PHOTO OF THE DYNAMIC DUO ON IT.
- MANY GLOSSY PHOTOS OF BATMAN AND ROBIN (TOGETHER AND ALONE) TAKEN BEHIND THE SCENES OF TV ACTION.
- MEMBERS RECEIVE BATMOGRAM NEWS—TELLS THE LATEST DOINGS OF DUO.
- EXCITING ACTION SHOT OF THE BATMOBILE.

HOLY TOES!... DO THE BATUSI!

MEMBERS ONLY RECEIVE EASY TO FOLLOW—STEP BY STEP INSTRUCTIONS OF HOW TO DO THE BATUSI. YOUR MEMBERSHIP INCLUDES EVERYTHING MENTIONED ABOVE—SEND TODAY!

JUST PUT YOUR NAME AND ADDRESS IN AN ENVELOPE ALONG WITH ONE DOLLAR AND MAIL TO:

MASKED HEROES

DEPT. 314,
6425 HOLLYWOOD BLVD.,
HOLLYWOOD, CALIF. 90028

YOUR MEMBERSHIP WILL BE RUSHED TO YOU!

Un anunci del "Club Batman", publicat en una revista per a "teenagers". Les "tires" de "Batman" han estat recentment interdites per la censura espanyola.

El capità «Marvel» arribà a Espanya abans que no pas «Supermans» (les «tires» de «Supermans» no ens arribaren fins els anys cinquantes; més tard, foren interdits per la censura) i n'era una resposta encertada: un saviàs misteriós havia atorgat a «Billy», un noièt venedor de diaris, set dons de diversos herois i déus de l'antiguitat. A més, la saviesa de Salomó. Aquell capità va tenir una companya, «Mary Marvel», que volava com ara ell i provava de manera ben palesa que l'heroi, com «Supermans», com «Flash», havia de tenir per força una dona al costat. Aquesta actitud trobà el seu punt més significatiu amb «Sheena», coneguda entre nosaltres com «La pantera rubia». Aquí, la dona esdevenia figura titànica en ella mateixa, no pas subordinada a l'heroi, ans subordinant-ho tot al seu servei exclusiu. Titànica i tanmateix una mica vulnerable, joc bivalent en el qual es basa tota la mitologia femenina del cinema americà modern. «La pantera rossa» regnava a la selva com un nou exemplar de «Tarzans» i anunciava, si més no, la recent disbauxa crítica de la «Barbarella» i la «Jodelles», a França.

«Tarzans» ha estat, junt a «Flash Gordon» i «El príncep valent», la gran creació del «comics». En aquestes històries, trets de les novel·les ben conegudes d'Edgard Rice Burroughs, el titanisme era enlairat fins als seus propis límits. Fou dibuixat el 1927 per Hal Foster, però quan ell l'abandonà per tal de dedicar-se al «El príncep valent», el reprengué Burne Hogarth, un dibuixant que, curiosament, porta el mateix nom que el gran pintor anglès. Burne Hogarth donà a «Tarzans» la seva dimensió màxima. El roussonianisme del personatge trobà, en el nou ninotaire, una font d'inspiració que fitava el lirisme. Mai el «comics» no havia expressat d'una manera tan palesa un retorn a l'humanisme renaixentista: la figura humana, sublimada en les deus més íntimes de l'expressivitat, regnà de manera absoluta sobre una decorat selvàtic de fantasia esclatadora. «Tarzans» fou alhora el centre humà del món i una nova consagració del dinamisme, un nou culte al «pathos» hel·lènic, una refutació de tota actitud estàtica. L'estil de Hogarth no va estar mai més igualat i en ell, com ara el cas d'Alex Raymond, hom pot parlar d'un barroquisme evasiu, enemics necessaris i trist dins el context social d'una Amèrica més i més grisca. El titanisme de «Tarzans» —sovint fins racista— guanyà tants adeptes que fins hom posà el seu nom a una ciutat dels Estats Units. Més endavant, en el cinema, interpretat per un corrua d'atletes dels quals hom sol citar sovint Weismuller, «Tarzans» s'humanitzà, trobà femella i fill —que no engendrà ell mateix per tal de no faltar a la pura bàsica— i es va anar desenvolupant fins aquest «Tarzans» últim —«Tarzans 66», interpretat per Mike Henry —el qual deixa les selves africanes per tal de no ofendre els interessos del ja puixant Tercer Món, i se'n va a defensar una pacífica civilització de l'Amazonas contra els propòsits clarament imperialistes d'una trepa de guillants. Tanmateix, el «Tarzans» de Hogarth mai no havia arribat tan lluny.

Si hi arribà, però, el «Príncep valent», que féu la volta per tot el món medieval defensant els lleis del Rei Artur i la seva Taula Rodona. Harold Foster ens donà aquí un exemple irrepetible d'alta precisió, d'amor al detall, de recreació ambiental tot partint de la fantasia més esperonada. Heus aquí el «comics» erudit per excel·lència. Hom pot parlar ben bé d'una obra mestra perquè en ell el dibuix ateny cims de perfecció que va més enllà del simple article de consum. El «Príncep Valent» mai no va ésser un progressista en el sentit estricte de la paraula, però com que era descendent i hereu d'un petit reialme nòrdic, va batallar

per a defensar els drets de la seva raça i aconseguir una sèrie de reivindicacions prop del Rei Artur. Les estructures del món medieval creat per Harold Foster s'assemblaven una mica a les del nostre món; però la visió pecava, potser, de superficial. I si «Supermans» es barrejava en els afers de Washington i l'O.N.U., el «Príncep valent», amb la deguda distància temporal, va prendre part activa en els ideals cavallerescs de la cort de Camelot. També aquí hom pot parlar d'un lirisme conscient i destacar el mètode narratiu, que es fa a través de l'explicació més que no pas de la representació i el diàleg. Foster era un extraordinari narrador de la imatge i va aprendre a prescindir de la continuïtat de plans, que és, per al «comics», un dels heretages del cinema.

«El home enmascarat», val a dir-ho, atreu per allò que té de continuador i sublimador de l'aventura fulleto. nesca. És un «comics» on hom barreja sovint aquell entrellat de misteri i de realitat que forma part de l'encis, vigent durant tant de temps, de novel·listes del tipus d'Eugeni Sue o Xavier de Montepin. Aquest heroi, tan popular, és un defensor dels països africans abans que prenguessin consciència de llur pròpia importància; però es barreja sovint amb els afers d'Occident i fins té un petit règim feudal on els pigmeus l'adoren sota el nom de l'«Esperit que camina». Hom coneix la història de l'«Home enmascarat»: dos-cents anys abans, l'únic supervivent d'un vaixell atacat pels pirates jura sobre la calavera d'un d'ells defensar els febles i lluitar contra el mal. Tot al llarg de diverses generacions, els seus descendents ocupen el seu lloc. Viuen a la Cova de la Calavera i

néixer el 1939 i ha tingut ara, a través de la televisió, una represa arrabassadora. «Batmans» i el seu company «Robin» porten vestits una punta inspirats en «Supermans», però els seus atells són ben diferents. De primer antuvi cal aclarir que els dos companys lluiten contra una dona —«La dona gata»— en comptes de tenir-la com a companya. Llur arsenal, els seus cotxes, helicòpters i fins casa pairal estan palesament inspirats en la voga dels films de «James Bond». A Amèrica, tota una generació de canalla s'ha sentit identificada amb els dos herois i ha sortit tot un mercat d'objectes d'ús diari —joguines, jerseis, ràdios, pantalons, ulleres— inspirats en la «Batman-mania». El secret de «Batmans» és precisament la sàvia i perillosa explotació que hom fa de les contradiccions que corquen la civilització americana. En el moment precís de la necessitat d'una educació de tipus realista, hom puja tota una generació sota l'encis d'aventures alienatòries. I s'arriba a l'extrem que els dos protagonistes de la sèrie —Adam West i Burt Ward, actors desconeguts fa dos anys— tenen fins i tot consultoris sentimentals en alguna revista de cinema dedicada als «teen-agers».

LA SUPER-DONA

«Modesty Blaise» fou la gran seguidora de «Sheena», en allò de reivindicar, en un món essencialment masculí, una força femenina que només al cinema, a través de les famoses «camps», s'havia gosat projectar. Així i tot, la «camp» exercia el seu domini mitjançant el sexe, potser com a conseqüència última d'a-

te, noves heroïnes. A Sud-Amèrica, mitja la «Valentina», la qual capeja que el Tercer Món estigui amenaçat per les formes amalgamades de l'U.R.S.S. i els Estats Units i, tot de sobte, pren consciència del seu deure de ciutadana lliure i es decideix a actuar. «Modesty Blaise», aventurera al servei del millor pagador troba una resposta «enganyosa» en aquest «guayabo» sud-americà, altrament no tan feta per al plaer com les seves dues companyes parisenques. Hi ha tanmateix una voluntat de missatge que enlaira el destí populista del «comics» i el fa esdevinir-se, una mica, l'última joguina de determinats cenacles intel·lectuals. Aquí l'interès i l'esnobisme encaixen de bon grat.

Al costat d'aquestes heroïnes sufragistes, l'americana Julieta Jones representa la dona que és lliure mitjançant l'acompliment de la visió burgesa de la dona. Ella és el seny dosificat, que lluita amb la inconsciència juvenil de la seva germaneta, Eva, en la qual és lleit de veure un retrat de la típica adolescent americana. En tot cas, «Julieta Jones» —publicat a França amb el títol «Diari d'una vida»—, és un exemple de «comics» realista, que presenta una sèrie de petits problemes, tipus i ambients provincials d'aquells que l'americà mitjà té més a l'abast. Al costat de «Julieta Jones» tenim «Judd Jaxons», les aventures del qual prenen lloc en les altes esferes de les finances. Són, ambdós, els exemples més representatius d'una política d'aproximació. Mentre «Batmans» i «Flash» són envejats i produeixen en el lector la seguretat que mai no podrà viure llurs aventures, «Julieta Jones» i «Judd Jaxons» els fan somiejar amb peripècies que tots plegats poden tenir

...I PASSA A L'ALTRA RIBA, GRÀCIES A LA SEVA AGILITAT.

LLIGA L'EXTREM D'UNA ALTRA LLAUNA AL VOLTANT DE LA SEVA CINTURA I...

TORNA A L'ALTRA RIBA, LLAVORS CARGOLA AMB DUES LLAVES I EN FA UNA FORTÍSSIMA CORDA VEGETAL...

El dibuixant Burne Hogarth convertí una criatura roussoniana en l'hereu dels gegants buonarrotians

s'abillen amb un mateix vestit i careta que els fa semblar sempre el mateix home. Els pigmeus creuen que l'«Esperit que camina», és immortal. L'«Home enmascarat» dels anys quarantes és enviat a estudiar a Amèrica, quan encara és un nen, i una vegada convertit en universitari i havent conegut «Diana Palmes» —la companya inevitable—, torna a l'Àfrica, a prendre el lloc de son pare. Aquest episodi, titulat «La infantesa de l'Home enmascarat», es va fer famós, car donava la clau allhora del personatge i de l'esperit que anima l'autor. Es tracta de consagrar l'esperit hereditari, la lluita eterna entre el bo i el dolent; però també de l'indifugible filiació americana de l'heroi. És ben significatiu que aquest noièt, abans de fer-se càrrec del seu gran destí, hagi de passar per una petita ciutat americana i li calgui —cal per als interessos nacionals— tenir una educació ianqui i prendre per amada platònica una noiet de la classe mitjana del país. La realitat es confon sovint amb el misteri i les aventures del «Fantasma», sobretot en la primera part de la seva llarga carrera, són dominades per una estètica fosquívola, com d'obsessiu clarscur.

D'altres personatges han conegut idèntica fortuna entre el lector de «comics», però potser d'una manera més peremptòria, condicionats sovint per una circumstància de la qual florengeja a partir del que l'heroi ha significat en aquell moment. Enguany, a Amèrica, la gran dèria col·lectiva és «Batmans», que va

quell poder corrosiu que el teatre clàssic atorga a heroïnes fatídiques del tipus de «Medea» o «Lady Macbeths». «Modesty Blaise», que va néixer en un «comics» anglès abans d'ésser pel·lícula, se situa en un pla superior a l'home i fa servir tota una mitologia essencialment femenina com a revolta contra l'òbit o la dependència en què la dona ha estat sotmesa al llarg de la història del «comics». «Barbarella», és ben bé una altra cosa. Mentre «Modesty» neix en les tires dels periòdics i representa una mentalitat molt concreta del laborisme anglès, «Barbarella» és el resultat d'una reflexió intel·lectual sobre el «comics»: neix a París, en plena àrea d'esnobisme, en edicions de superluxe, en el si d'una editorial dedicada als llibres d'estudi surrealistes i de tipus eròtic «raffinés». «Jodelles» és la seva germana i ja en les seves aventures —publicades també en edicions de luxe—, hom troba una sàtira més fina, molt més intencionada i amb motius més concrets. El món de «Barbarella» és el de la ficció científica: feta a imatge de la Bardot, «Barbarella» se'n va al llit amb robots, passeja la seva nuesa per un món superestilitzat que pervé directament d'un «Flash Gordon» destil·lat a Saint Germain des Prés. Filla dels mateixos pressupòsits culturals i econòmics, la «Jodelles» viu en una Roma Imperial tan semblant a la nostra civilització que fins surten com a personatges secundaris el president Johnson, Pau VI i la Silvie Vartan. L'èxit d'aquesta darrera sèrie anuncia, sense dub-

—o bé han tingut— algun dia. Ex, també, la lluita entre l'ésser que hom admira i l'ésser que hom estima. Una dialèctica que ja trobem, com Gracsci deia, en els fulletons del segle dinovè.

UNA TEMÀTICA PERDURABLE

Hom no pot oblidar d'altres personatges màgics: «Mandrake», «Merlin el Mago», «Juan Centellas», «Jorge y Fernando», «Dick Tracy», «Rip Kirby», «El falcó negre», «Jim de la jungla», «Nick», «La noia de la Selva», i un etcètera molt llarg. Cal recordar, tanmateix, l'«Agent secret X-9», la importància del qual rau no solament en el fet d'haver estat dibuixat per Alex Raymond, sinó que Dashiell Hammet, autor de «La Clau de Vidre», i un dels escriptors més importants de la literatura anglosaxona, n'escriví les històries. L'apropament de l'Intel·lectual a aquest tipus de literatura popular, s'anticipa trenta anys a l'aproximació d'Intel·lectuals i assagistes moderns al «comics» com a fenomen (al, Resnais, Franju, Georges Bataille, Benayoun, etc.).

SEGONA PART:

«Les "tires", a la postguerra espanyola»